

Предраг Пиџер (1950–2021)

Рајна Драгићевић

ХОДАО ЈЕ САМ КРОЗ СВОЈ МОНАШКИ ЖИВОТ

Предраг Пиџер

Деветог септембра 2021. године напустио нас је академик Предраг Пипер, велики србиста и слависта, научник и професор, граматичар и семантичар, ентузијаста и родољуб. Предраг Пипер рођен је 20. августа 1950. године у Београду. Основну школу завршио је у Сремској Каменици, матурирао је 1968. године у Новом Саду, а 1973. године дипломирао руски језик и књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду. На истом факултету запослио се 1973. године, а 1983. изабран је у звање доцента. Године 1989. изабран је за ванредног професора на Филолошком факултету Универзитета у Београду, а 1991. године за редовног професора.

Био је шеф Катедре за руски језик и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду, као и управник Катедре за славистику Филолошког факултета у Београду.

Бавио се проучавањем граматичке и лексичке семантике у српском, руском, пољском, словеначком, македонском, чешком, лужичкосрпском и другим словенским језицима, питањима опште лингвистике, историје словенске филологије и другим славистичким и лингвистичким питањима. Предавао је на универзитетима у Москви, Петрограду, Вороњежу и Иванову, Задру, Сеулу, Сапору, Нишу, Љубљани, Скопљу.

Учествовао је на међународним славистичким конгресима у Загребу (1977), Софији (1988), Будимпешти (1986), Москви (1990), Љубљани (2003), Минску (2013), као и на многим другим југословенским и иностраним научним скуповима.

Био је главни уредник *Јужнословенског филолога*, *Зборника Матице српске за славистику*, едиције *Библиографије* у Матици српској и едиције *Студије о Србима* (Нови Сад – Београд), члан уредништва *Анала Филолошког факултета* (Београд), *Зборника радова Института за српске језике и књижевности* (Нови Сад), *Живих језика* (Београд), *Русистике* (Берлин), *Руски јазык за рубежом* (Москва), *Journal of Balkan and Slavic Studies* (Сеул), *Studia Cognatywne* (Варшава), *Slavia Meridionalis* (Варшава), *Библиотекара* (Београд). Као председник организационог одбора организовао је неколико међународних симпозијума: Београд (1988), Нови Сад (2005), Нови Сад – Београд (2010), Сапоро (2011).

Од 1985. године Предраг Пипер је био члан, а од 2009. до 2013. председник Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика Међународног славистичког комитета. Био је потпредседник Међународне асоцијације професора руског језика и књижевности (1986–1990). Био је члан више српских научних и стручних друштава и организација, нпр. стални члан Матице српске, члан Управног одбора Матице српске и њеног Лексикографског одељења, уредништва едиције *Библиографије*, члан уредништва едиције *Студије о Србима* и члан Чешко-српског одбора. Био је члан Славистичког друштва Србије, чији је председник био у два мандата и у чијој је управи био с мањим прекидом од 1986. до 2007. године. Био је члан Одбора за стандардизацију српског језика и председник његове Комисије за синтаксу (до 2015).

За дописног члана САНУ изабран је 2003, а за редовног члана 2012. године. У САНУ је иницирао оснивање два одбора (Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија и Српски језик у поређењу са другим језицима) и био (ко)уредник седам публикација тих одбора. Учествовао је на више научних скупова у САНУ, од којих је неке и организовао.

Библиографија академика Предрага Пипера обухвата 30 монографија, више од 50 наслова уџбеника и приручника за основну и средњу школу у 165 издања, као и око 400 студија, расправа, чланака, рецензија/приказа и других написа објављених у научним часописима и зборницима.

Десило се тако да је свет напустио сâм, без игде иког свог, у вечерњим сатима, у ваљевској болници. Последње речи које је, пред последњи уздах, телефоном упутио својој супрузи Љиљи биле су: „Доживео сам јак инфаркт. Биће све у реду.“

Сваки детаљ овог завршног чина заслужује коментар.

О самоћи и усамљености. У једном писму које ми је упутио 20. маја 2019. године, професор Пипер присетио се једног нашег разговора:

„Једном сте ме, доста давно, усред неког разговора у кабинету 15, упитали да ли имам пријатеља. Вероватно сам нехотице дао неки повод за такво питање. Чини ми се да сам одговорио нешто неодређено, јер је правих пријатеља увек било мало,

а данас их је, ако не грешим, све мање. Данас је све теже наћи и добре саговорнике који су спремни да са разумевањем саслушају, с ким се може поделити и нешто лепо или нешто тешко. Требало би да су то, пре свега, најближи, и вероватно понекад и јесу, али ни они нису идеални (као ни ми). Наравно, ово уопштавам на основу свог скромног искуства уз велику могућност да нисам у праву. Али ако јесам, то је само једно лице глобалне отуђености, што је већ добро познато у модерној социјалној психологији. Ако неко нема пријатеља или бар доброг саговорника, вероватно га није заслужио, или није успео да га нађе. Додуше, ко је заиста стално с Богом, тај никада није сам, а таквих је мало. Поред тога желимо да не напуштајући Бога будемо и с људима, макар зато што се потпуна самоћа, вероватно, јако тешко носи, а у свету је све више људи, не само старих и остављених, који су сасвим сами“ (20. мај 2019).

У преписци о једном мом научном пројекту, када сам му се пожалила да немам очекивану подршку колега и институција, одговорио је:

„Што се тиче осећања усамљености у том великом пројекту, то је разумљиво. У суштини човек је у скоро свим битним стварима у животу сам и што се пре ослободи терета нереалних очекивања, мало лакше иде даље. Наравно, добро је бар повремено осетити подршку најближих и пријатеља. Уосталом, ко има Бога, никад није сам“ (27. јун 2018).

Ако се изузме његов породични живот и усредреди на јавну делатност, Предраг Пипер је заиста био сам „у скоро свим битним стварима у животу“, и док је, како је говорио, „обделавао њиве српске и словенске словесности“, па и док је напуштао овај свет. Једна од задивљујућих особина којом је зрачио ходајући тако сам кроз кроз свој монашки живот, пишући књиге и читајући, била је чврстина воље и несхватљива непоколебљивост, чак и када су се неки (или многи) супротстављали ономе што је радио, па и када су га напуштали. Коментаришући једну своју одлуку иза које је чврсто стао, овако ми је написао: „Ко разуме, хвала му, ко не разуме, шта да се ради“ (26. јун 2018). Ова реченица врло убедљиво осликава његов карактер. Много пута сам је чула и дивила се сигурности и смирености с којом ју је изговарао – и онда када су му окретали леђа, и онда када су осуђивали његове пројекте и поступке, и онда када су га остављали самог да заврши започето. Иако је био изразито осетљив, у одлукама до којих је држао није нимало одступао, није се колебао ни преиспитивао. Управо такав приступ најважнијим подухватима којих се прихватио довео је до тога да под његовим руководством и његовим највећим уделом настану капитална дела *Нормативна грамајика српског језика*, затим *Синџакса савременог српског језика (јросџа реченица)*, *Синџакса сложене реченице*, *Грамајика јужнословенских језика*, *Оглед српске морфосинџаксе (у ѿређењу са македонском)*, *Грамајика руског језика у ѿређењу са српском* и многа друга. Стаменост у ситуацијама када би многи устукнули под притиском критике пратио је потпуни мир и изостанак било какве потребе да улази с неким у непотребну полемику. Када сам га питала за савет треба ли да одговорим на објављену критику једне своје књиге, одговорио ми је да је сврсисходније потрошити енергију и време на нови научни рад него на расправу с недобронамерним критичарем. С друге стране, ценио је и уважавао добронамерну критику. Ево како је одговорио на моје читање једног његовог чланка:

„Најискреније Вам захваљујем за напомене које сте ми послали. Оне ће доста помоћи да рад у понечему побољшам. Наравно, не очекујем да будемо у свему једнодушни (то би било идеално, али сви смо помало несавршени) ни када је реч о читању рада, ни када је реч о читању напомена. Важно је да постоји добронамерност, а она је, хвала Богу, обострана“ (21. мај 2019).

Иако је увек био окружен колегама, студентима, пријатељима, иако је било много оних који су га уважавали, дивили му се и покушавали да му се што више приближе, Предраг Пипер је увек био одвојен од свих видљивом и невидљивом дистанцом, господском уздржаношћу и одмереношћу, загонетном смиреношћу, без вишка покрета и речи, утоноу у мисли и увек донекле неприлагођен ономе што је овде и сада. Како би могао да ради онолико колико је било потребно, често се осамљивао, прво у Црној Гори, а после и у Бањи Ковиљачи.

О њоследњим речима. Професор Пипер био је човек традиционалних схватања, у најбољем значењу те синтагме, али је, као и сви велики људи, имао црту неконвенционалности и ексцентричности, која се огледала у неким његовим интересовањима. Предмет његовог испитивања били су, на пример, записани и сачувани последњи искази самртника, односно говорни чиновни карактеристични за последњу говорну ситуацију у којој неко учествује као говорник. Тако је настао његов рад *Говорник као смртник и самртник*, који је објављен у *Гласу* (2009):

„Говорна ситуација самртнога часа је, по природи ствари, врло специфична. Говорник је често свестан да је то последња прилика да нешто каже или чује и зато је обично, мање или више свесно, селективан у погледу речи, облика и порука које изговара. Што је виши степен свесности о изузетној специфичности такве говорне ситуације, то избор последњих речи показује шта је за особу која напушта овај свет у врху вредности (најближа особа, породица, народ, идеологија...), какав је степен њене припремљености за одлазак, да ли гледа у прошлост или у онострани живот као будућност, односно вечност, који говорни чин сматра најпримеренијим датој ситуацији (констатацију, питање, молбу, заповест...), и који граматички облик и реч сматра најпримеренијим да тај говорни чин изрази, па и на ком ће се језику изразити ако је билингвална особа итд. [...] Говорни догађаји у којима се изговарају последње речи спадају у ситуације које својом јединственошћу подстичу на то да њихова доживљеност буде изразито висока од стране и говорника и других учесника у њима. То се одражава на начин њиховог уобличавања и смисаону тежину целе поруке и сваке речи у њој“ (Пипер, 2009).

„Биће све у реду“, биле су његове последње речи, које се, нажалост, могу укључити у необичну збирку самртничких исказа. Из широке палете Професорових анализа значења и смисла последњих речи (нпр. последњи опроштај, последње вредновање проживљеног, самооцењивање, последња резигнација, приношење жртве итд.) покушавам да пронађем ону којом би се разумеле његове последње речи и којима би се могло докучити како се осећао у болничкој постели у завршном часу свога живота. Пошто ми је познат његов такт, сталоженост, самоконтрола, љубав према породици и потреба да се она заштити, одабирам ову:

„То може бити исказ потребе да се истакне како се тај моменат дочекује мирно и прибрано, било да би се тиме присутни утешили и добили добар пример [...] или да би они који заувек одлазе сами себе охрабрили, или из оба разлога“ (Пипер 2009).

Професор Пипер је један свој рад посветио месту прста у историји читања, а та тема је многе изненадила. Писао је *о истом и различитом, црном и белом, свему и ничему, градуелности и континуалности, грамаици границе*. Када смо пре седамнаест година проф. Пипер, колегиница Марија Стефановић и ја објавили *Асоцијативни речник српског језика*, многим се чинило да је наше интересовање за вербалне асоцијације говорника српског језика екстравагантно, необично, па и бизарно, иако су данас незамислива лингвокултуролошка, психолингвистичка, па и многа семантичка истраживања без података из тог речника.

Склоност ка несвакидашњем Предраг Пипер потврдио је у једном свом писму у којем ми је, између осталог, написао:

„Пре двадесетак година прочитао сам дневник једне младе холандске Јеврејке (Ети Хилесум, то је једина књига на италијанском коју сам целу прочитао), која се сваког дана возила бициклом на други крај града да поздрави један велики стари храст са црвеним лишћем, који јој је постао као пријатељ. Што да не? Добро, можда је мало луцкасто, али и то је лепо осећање пријатељства (које је она смела да повери само дневнику)“ (20. мај 2019).

Ипак, овакви излети у свет онога што га занима и чему би се радо посветио били су сасвим спорадични. Академик Предраг Пипер био је одговоран лингвиста, савестан и пожртвован, сасвим посвећен капиталним делима и најкрупнијим питањима србистике и славистике.¹

За крај. Када сам му се захвалила на позитивној рецензији коју је написао за једну моју књигу и на подршци коју сам увек добијала од њега, овако ми је одговорио:

„Природно је, драга Рајна, да подржавамо једни друге, наравно не можемо све подједнако. Верујем да и Ви тако осећате. Многима од оних који су мене подржавали не могу на исти начин вратити, али могу да следим њихов пример. То је нешто као стално кружење добронамерности у времену и простору [...] На томе што подржавамо једни друге готово да све стоји“ (10. јул 2019).

Живот пролази, оставља нас без оних чијом смо се добротом хранили. Остаје нам да памтимо и понављамо речи које су нам упућивали и да и свој живот утемељимо на честитости и правичности како не бисмо прекинули коло „кружења добронамерности у времену и простору“. Остаје нам и да верујемо да ће се једнога дана поравнати сви животни несклади и неравнине, да ће проћи туга и да ће „све бити у реду“.

¹ Више о академику Предрагу Пиперу као одговорном прегаоцу и једном од најодговорнијих српских лингвиста исп. у некрологу њему посвећеном, предатом за штампу у *Јужнословенском филологу* LXXVIII/1.